

Пилипів В.І.
кандидат історичних наук,
доцент кафедри музеєзнавства та пам'яткознавства
Київського національного університету культури і мистецтв

**ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ І ОСОБЛИВОСТІ
ВИКОРИСТАННЯ ДЖЕРЕЛ ОСОБОВОГО ПОХОДЖЕННЯ
ЯК ДЖЕРЕЛА ДО ВИВЧЕННЯ ПОЛІТИКИ УКРАЇНСЬКИХ УРЯДІВ
У СФЕРІ КУЛЬТУРИ ДОБИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917-1921 РР.**

Українська революція 1917-1920 рр. стала епохальною подією для всієї української нації. Саме її здійснення передбачало не тільки відродження незалежної самостійної національної держави на українських етнографічних землях, але і відродження культурного будівництва в Україні.

На сьогодні, різні аспекти Української революції 1917-1921 рр. вимагають не лише поглибленого вивчення, але й ґрунтового переосмислення, нового більш об'єктивного, прочитання, що, у свою чергу, ставить перед дослідниками вимоги особливої відповідальності за створювані та відновлювані ними історичні матеріали, за правильність та різнобічність висвітлення минулого. А це можливо тільки за умови детального, усестороннього вивчення джерел.

Надзвичайно важливе місце в комплексі джерел з історії культурного будівництва доби Української революції 1917-1921 рр. займають джерела особового походження. Цей комплекс джерел можна розділити на чотири види: твори керівників та державних і громадських діячів УНР та ЗУНР, мемуарна література (спогади), епістолярії і щоденники.

Особливе місце серед джерел особового походження займають твори керівників, державних та громадських діячів УНР та ЗУНР. Зокрема, це праці В. Винниченка, Д. Дорошенка, С. Петлюри, П. Христюка, К. Левицького, М. Лозинського, Л. Цегельського, І. Макуха, М. Грушевського та інших [1, 3, 4, 5, 6, 8]. Джерелознавча цінність цього виду джерел полягає у тому, що автори, описуючи ті чи інші аспекти історії культурного будівництва в УНР та ЗУНР, спільну діяльність інституцій обох держав, існуючі між ними протиріччя та

неузгодженість дій, нерідко підтверджують їх маловідомими або вже і втраченими документами і матеріалами. Характерною ознакою таких праць є те, що на відміну від спогадів, в них часто міститься науковий аналіз тих державотворчих, суспільно-політичних, соціально-економічних, національно-культурних процесів, безпосередніми творцями і активними учасниками яких були самі автори. При використанні цих праць слід враховувати, що вони написані, в основному, вже після українських визвольних змагань, а тому можуть містити як певні хронологічні неточності, так і різне трактування тих чи інших подій та процесів в них. Останнє зумовлене рівнем обізнаності авторів з описуваними ними подіями (об'єктивний чинник), світоглядними та ідеологічними позиціями, а не рідко - й особистими амбіційними інтересами (суб'єктивний чинник). Тому основним критерієм при вивченні та використанні праць керівників, державних і громадських діячів УНР та ЗУНР повинен бути принцип історичної об'єктивності.

Надзвичайно важливим джерелом вивчення політики українських урядів у сфері культури доби Української революції 1917-1921 рр. є мемуарна література, тобто спогади як безпосередніх учасників так і свідків подій. Вивчення спогадів дає не тільки знання конкретних фактів, але й передає сам дух епохи, багатоманіття її розвитку. Даний вид оповідних джерел особового походження створюється на основі зафіксованих у пам'яті авторів вражень про події, учасниками чи свідками яких вони були. Слід зазначити, що спогади цінні не тільки кількістю і розмаїттям своєї тематики, але і способом викладення історичного матеріалу. Крім дуже важливих історичних фактів, тут можуть бути зафіксовані і дрібні деталі буденної діяльності автора і людей, які його оточували. Особисті спостереження учасників і очевидців подій доносять до нас найрізноманітніші деталі і епізоди Української революції 1917-1920 рр.

Спогади мають велике значення і цінність і в іншому відношенні. Вони відтворюють думки і навіть почуття учасників подій, їх духовний світ і тим самим, як уже зазначалося вище, дозволяють відчувати весь колорит епохи. Спогади мають велике значення для вивчення найменш дослідженої досі проблеми - ролі людського фактора в історії, соціальної психології різних класів і суспільних груп, масової свідомості [7, с. 55]. спогади є єдиним джерелом, яке дає той психологічний фон і той зв'язок, без якого окремі документи, які ми маємо в своєму розпорядженні, можуть виявитися незрозумілими або зрозумілими невірно. Безпосередні свідки виникнення документу можуть краще пояснити його природу і значення, а також обставини з-за яких було створено документ, ніж люди, які через декілька років або десятки років підходять до

вивчення документу, з настроями і уявленнями, яких не було ні в кого в ту хвилину, коли виник документ. Тим самим спогади дають можливість краще зрозуміти історизм подій, їх причини і логічний зв'язок.

Специфіка мемуарів, як джерела суто особистого, індивідуального походження визначається тим, що в них поряд з цінними, досить часто унікальними фактами і деталями трапляються помилки і неточності, перебільшення та інші мимовільні або й умисні перекручення історичної дійсності, зумовлені суб'єктивністю сприйняття подій чи обмеженими можливостями людської пам'яті. На зміст спогадів істотно впливають такі фактори, як час та історичні умови їх написання і публікації, міра обізнаності автора з описуваними подіями, його професія, інтелект, особисті симпатії і антипатії тощо.

Використання мемуарів, як і інших джерел, можливе лише за умови застосування прийомів критичного аналізу, зіставлення їхнього змісту з даними інших джерел.

Окрім спогадів, джерелом до вивчення проблеми, що досліджується, є епістолярії та щоденники. Вони створювались з службовою чи приватною метою. Інформаційна цінність цього виду джерел особового походження полягає в тому, що вони не лише відображають ті чи інші явища суспільних відносин, але відбивають особисту позицію авторів, їх світогляд та бачення подій. Серед джерел особового походження, створених із офіційною, службовою метою, можна виділити особисті листи, що адресовані офіційним особам, державним діячам, установам, органам влади, громадським організаціям, періодичним виданням тощо. До епістолярних джерел, створених з приватною метою, слід віднести переписку державних і військових діячів.

Специфіка епістоляріїв та щоденників полягає, по-перше, в яскравому прояві суб'єктивного сприйняття подій, що вимагає наукового критичного відношення до цих джерел; по-друге, листи та щоденники належать «до найбільш «важких» з точки зору наукового аналізу джерел» [2, с. 18]. При використанні цих видів джерел, слід мати на увазі, що епістолярії та щоденники створювались для себе або дуже вузького кола читачів з найближчого оточення. Це викликає певні труднощі при дослідженні таких джерел, оскільки в них часто трапляються скорочення, замість імен вживаються ініціали або прізвища, частина інформації подається у зашифрованому вигляді. Великі ускладнення викликає відсутність дати та місця написання листів.

Отже, не дивлячись на всі складнощі у використанні, джерела особового походження є дуже важливим джерелом для вивчення політики українських

урядів у сфері культури в добу Української революції 1917-1921 рр. Їх джерелознавча цінність полягає у тому, що дає знання конкретних фактів, дозволяє персоніфікувати події, передає сам дух епохи, багатоманіття її розвитку.

Література

1. Винниченко В. Відродження нації (Історія української революції [марець 1917-грудень 1919 р.]). - Київ-Відень, 1920. - Ч. 2, 3. - 318 с. / - К.: Вид-во політичної літератури, 1990. - 330 с.
2. Войцехівська І. Н., Ляхотський В.П. Епістологія. Короткий історичний нарис. - К., 1998. - 184 с.
3. Левицький К. Великий зрив (До історії української державності від березня до листопада 1918 р. на підставі споминів та документів). - Львів: Червона Калина, 1931. - 150 с.
4. Макух І. На народній службі. - Детройт, 1960. - 460 с.
5. Назарук О. Рік на Великій Україні. Спомини з української революції. - Відень, 1920. - 392 с.
6. Петлюра С. Статті, листи, документи. - Нью-Йорк, 1956. - 453 с.
7. Теоретичні проблеми вітчизняної історії, історіографії та джерелознавства. - К., 1993. - 221 с.
8. Христюк П. Українська революція: Замітки і матеріали до історії української революції, 1917-1920 рр. - Відень, 1922. - Т. 3. - 160 с.; - Т. 4. - 192 с.